

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Біла Юлія Вікторівна

УДК 343.237

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ГРУПОВІ ЗЛОЧИНИ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпропетровськ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
академік Академії правових наук України

Михайленко Петро Петрович,

Київський національний університет внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Смельянов В'ячеслав Павлович,

Юридичний інститут Східноєвропейського

університету економіки і менеджменту,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Глушков Валерій Олександрович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології;

кандидат юридичних наук, доцент

Семикін Микола Володимирович,

Економіко-правовий факультет Донецького національного університету,

доцент кафедри кримінального права та процесу.

Захист відбудеться «_____» _____ 2010 року о «___» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розісланий «_____» _____ 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.М. Школа

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Законодавчі новели Кримінального кодексу України стосовно визначення, розкриття сутності та ознак видів спільної злочинної діяльності не вирішили дискусійні питання в науці кримінального права щодо кримінальної відповідальності за групові злочини, чим обумовили необхідність комплексного дослідження окресленої проблематики. Злочинна діяльність групи осіб становить підвищену суспільну небезпеку, адже вона об'єднує зусилля декількох осіб і спрямовує їх на досягнення злочинних наслідків, які є більш істотними, ніж ті, що могли бути спричинені діями однієї особи за таких обставин. Зазначене вище зумовлено тим, що співучасники, діючи в умовах ризику, усвідомлюють підтримку один одного й розраховують на неї. Це дає їм змогу наважитися вчинити більш небезпечне посягання. Саме в групі найбільш інтенсивно відбувається процес передачі злочинного досвіду. Крім того, у злочинній групі значно більшою є можливість щодо приховування злочину та його слідів, так само, як і рівень захищеності її учасників від викриття та притягнення до відповідальності.

За даними Департаменту інформаційних технологій МВС України, останнім часом (з 2004 по 2008 рр.) рівень групової злочинності в країні має тенденцію до зниження, проте він все ж таки залишається вагомим. В Україні значна частина тяжких та особливо тяжких злочинів вчинені групою осіб. Зокрема, у 2004 р. кількість цих злочинів становила 15,3 %; 2005 – 14,5 %; 2006 – 11,5 %; 2007 – 10,5 %; 2008 р. – 9,5 %. Тому кримінально-правові норми щодо відповідальності за групові злочини становлять не тільки науковий, але й практичний інтерес. За таких умов особливо важливого значення для успішної протидії проявам групової злочинності набуває правильність застосування заходів кримінально-правового впливу до співучасників та осіб, причетних до злочину. Поряд із цим у правозастосовчій діяльності судових та правоохоронних органів виникають проблемні питання щодо визначення та правильності розуміння змісту різних форм співучасті у злочині.

Про складність кваліфікації злочинів, вчинених у формі співучасті, яка відповідно до ст. 28 КК України є більш суспільно небезпечною порівняно з тією, що передбачена як кваліфікуюча чи особливо кваліфікуюча ознака в статті Особливої частини, зазначають 23,5 % опитаних працівників ОВС та суду, вчинених групою осіб із розподілом ролей між співучасниками – 14,5 %, організованою групою – 37,5 %, злочинною організацією – 24,5 %. Узагальнені результати вивчення 300 кримінальних справ про групові злочини, що розглянуті судами України в 2001–2009 рр., підтверджують, що в правозастосовчій діяльності не знаходять однозначного вирішення питання

щодо кваліфікації групових злочинів, а також призначення покарання їх учасникам за різних форм та видів співучасті.

У теорії кримінального права окремі проблеми кримінальної відповідальності за групові злочини досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Ф.Г. Бурчак, Р.Р. Галіакбаров, В.О. Глушков, П.І. Гришаєв, Н.О. Гуторова, Л.М. Демидова, В.П. Ємельянов, Г.П. Жаровська, А.П. Закалюк, М.Г. Іванов, О.В. Ільїна, О.О. Кваша, М.Й. Коржанський, Г.А. Кригер, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.А. Мисливий, П.П. Михайленко, В.О. Навроцький, Г.В. Новицький, В.І. Осадчий, А.А. Піонтковський, Б.Т. Разгільдієв, А.В. Савченко, С.І. Селецький, М.В. Семикін, М.С. Таганцев, П.Ф. Тельнов, А.В. Ушаков, М.І. Хавронюк та ін.

Результати наукових досліджень щодо загальних питань співучасті та окремих проблем кваліфікації групових злочинів містять багато значущих теоретичних положень. Разом з цим, вони не вирішують всю складну проблему, а скоріше створюють підґрунтя для подальшого її дослідження. Адже чимало з праць зазначених вчених стосувалися радянського кримінального законодавства, базувалися на емпіричних даних минулих десятиліть, не враховували змін у сучасній кримінально-правовій доктрині й законодавстві, а також тенденцій у кримінально-правовій політиці держави. Крім того, проблемними у кримінально-правовому аспекті залишаються такі питання: недосконалість законодавчих конструкцій видів групового злочину; неоднозначність тлумачення окремих нормативних термінів і понять; неврахування історичного та зарубіжного кримінально-правового досвіду щодо конкретизації покарання кожному зі співучасників у залежності від форми та виду співучасті. Ці та інші питання потребують ретельного науково-теоретичного розроблення на рівні дисертаційного дослідження.

Таким чином, теорія кримінального права потребує вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному теоретичному дослідженні кримінальної відповідальності за групові злочини. Зазначені обставини обумовили вибір теми дослідження та свідчать про її актуальність із теоретичної та практичної точок зору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 рр., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 1767 від 20.12.2006 р., наказу МВС України “Про затвердження пріоритетних напрямків наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 рр.” від 05.07.2004 р. (п.п. 2.3, 2.6, 2.8).

Мета та завдання дослідження. Мета роботи полягає у розв'язанні комплексного наукового завдання з позицій сучасних досягнень науки

кримінального права щодо конкретизації положень про кримінальну відповідальність за групові злочини, а також у розробці на цій основі пропозицій для вдосконалення відповідних норм законодавства України про кримінальну відповідальність та практики його застосування.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити зміст та конкретизувати ознаки видів групових злочинів, закріплених у Кримінальному кодексі України;
- з'ясувати кримінально-правову сутність опосередкованого виконання злочину;
- проаналізувати відповідність розміру покарання за масові заворушення суспільній небезпечності дій його учасників в залежності від виконуваних ними кримінально значимих ролей;
- з'ясувати особливості кримінальної відповідальності за активну участь у масових заворушеннях;
- дослідити особливості індивідуалізації кримінальної відповідальності учасників групового злочину в залежності від виду співучасників;
- проаналізувати особливості звільнення від кримінальної відповідальності при добровільній відмові співучасників злочину;
- дослідити кримінально-правову природу систематичного приховування, а також придбання чи збуту предметів, здобутих злочинним шляхом;
- розробити теоретичну модель, спрямовану на вирішення питання про призначення покарання учаснику групового злочину в залежності від виду співучасті;
- висвітлити зарубіжний досвід застосування відновного правосуддя у справах про групові злочини;
- сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення відповідних норм законодавства України про кримінальну відповідальність в частині визначення форм співучасті у злочині в межах поняття групового злочину, а також призначення покарання співучасникам.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані із застосуванням кримінально-правових норм про відповідальність за злочини, вчинені у співучасті.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за групові злочини.

Методи дослідження. За методологічну основу дослідження взято основні положення філософії, загальної теорії права. Застосування методу структурно-системного аналізу дозволило провести наскрізне комплексне дослідження законодавства про кримінальну відповідальність України за групові злочини. Історико-правовий метод використовувався для дослідження норм про кримінальну відповідальність за групові злочини в процесі розвитку вітчизняного кримінального права (підрозділ 2.1.). Формально-логічний метод забезпечив дослідження змісту та структури кримінально-правових норм про

поняття, форми, відповідальність за групові злочини, а також причетність до злочину (підрозділи 1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.5., 2.2., 2.3.). У процесі аналізу кримінально-правових норм про відповідальність за групові злочини було використано різні способи тлумачення: систематичний, граматичний, історичний і логічної інтерпретації. Статистичний метод застосовувався при опрацюванні даних кримінальної статистики та узагальненні правозастосовчої практики щодо кримінальної відповідальності за групові злочини. Соціологічний метод застосовувався при проведенні вибіркового опитування працівників органів внутрішніх справ та суду.

Наукове підґрунтя у виконаній дисертації складають наукові праці вітчизняних та зарубіжних криміналістів, присвячені як загальним проблемам кримінального права, так і проблемам групових злочинів.

Емпіричною базою роботи стали матеріали опитування 297 слідчих і дізнавачів органів внутрішніх справ, а також суддів Дніпропетровської, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей; результати досліджень 300 кримінальних справ про групові злочини, що розглянуті судами Волинської, Донецької, Івано-Франківської, Київської, Полтавської, Рівненської, Чернігівської областей в 2001–2009 рр., статистичні дані ДІТ МВС України за 2004–2008 рр.

Нормативною базою дослідження є: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закони України, кримінальні кодекси зарубіжних країн, а саме: Австрії, Республіки Білорусь, Вірменії, Грузії, Данії, Іспанії, Республіки Казахстан, Китайської Народної Республіки, Польщі, Російської Федерації, Республіки Сан-Маріно, Федеративної Республіки Німеччини, Сполучених Штатів Америки, Республіки Таджикистан, Швеції, Швейцарії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні монографічним дослідженням, що стосується комплексного вивчення кримінальної відповідальності за групові злочини. У роботі пропонується низка нових концептуальних у теоретичному та прикладному аспектах положень і висновків, зокрема:

вперше:

- здійснено наукове обґрунтування доцільності закріплення в ст. 28 Кримінального кодексу України положення про те, що під злочином, вчиненим групою осіб (груповим злочином), слід розуміти злочин, вчинений групою осіб за попередньою змовою, без попередньої змови, організованою групою чи злочинною організацією, якщо інше не передбачено в статті (частині статті) Особливої частини;

- доведено, що кримінально-правова сутність опосередкованого виконання злочину не узгоджується з інститутом співучасті та виходить за його межі. Запропоновано відокремити з ч. 2 ст. 27 КК України зазначені положення та закріпити поняття опосередкованого виконання злочину в новій, окремій статті

розділу IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)» Загальної частини КК України;

- обґрунтовано, що: а) існує потреба у нормативному закріпленні в ст. 294 КК України диференційованого підходу до визначення міри покарання за організацію масових заворушень та участь у них; б) кримінально-правове визначення діянь учасників масових заворушень має неконкретизований характер та потребує уточнення шляхом заміни оціночної ознаки «активність» на конкретний перелік видів такої діяльності, що відповідає вимогам нормативної чіткості;

- запропоновано: а) нову теоретичну модель вирішення питання про мінімальний розмір основного покарання організатору злочину, яка б вказувала на його конкретну математичну пропорцію у співвідношенні зі строком найбільш суворого виду покарання, що передбачене відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини КК України і може бути йому призначене, а також на більш м'яке покарання для пособника злочину, ніж його виконавця; б) закріпити в ст. 59 Загальної частини Кримінального кодексу України положення про призначення покарання у виді конфіскації майна за вчинення організованою групою чи злочинною організацією будь-яких тяжких та особливо тяжких злочинів;

- розроблено нову конструкцію ст. 69 КК України, яка виключає можливість призначати більш м'яке покарання, ніж передбачене відповідною статтею Особливої частини КК України, до організатора злочину, а також встановлює нові обов'язкові умови її застосування щодо інших співучасників, а саме: їх добровільне та ефективне сприяння розкриттю та розслідуванню злочину, вчиненого групою осіб, а також укладення та виконання договору про примирення;

удосконалено:

- дефініції, закріплені у ст. 28 КК України, а саме: злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, без попередньої змови, організованою групою та злочинною організацією, з точки зору конкретизації у тексті відповідних кримінально-правових норм термінів «співвиконавці» та «особи» відповідно до суб'єктивних ознак співучасті;

- теоретичний підхід щодо визнання злочину вчиненим за попередньою змовою групою осіб як у випадку співвиконавства, так і розподілу кримінально значущих ролей між співучасниками;

- положення про визначення поняття злочину, вчиненого організованою групою, а також злочинною організацією, з точки зору розкриття та смислового роз'яснення кримінально-правових ознак організованих злочинних угруповань на підставі історичного та порівняльно-правового аналізу національного та зарубіжного кримінального законодавства, а також практики судових та правоохоронних органів України в справах про такі злочини;

дістало подальшого розвитку:

- дослідження умов звільнення від кримінальної відповідальності для інтелектуального та фізичного пособника при добровільній відмові;

- теоретичне обґрунтування положення про те, що слід віднести до співучасті систематичне заздалегідь не обіцяне приховування одного й того самого злочинця, знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, або придбання чи збут таких предметів, що сприяє вчиненню ним злочину, особою, яка усвідомлювала, що це надає можливість виконавцю злочину розраховувати й надалі на таке сприяння.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції можуть бути використані у:

- *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових розробок проблем кримінальної відповідальності за групові злочини в кримінальному праві України. Результати дослідження впроваджено в наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 17.11.2009 р.);

- *правотворчій діяльності* – для вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність;

- *правозастосовчій діяльності* – для покращення діяльності правоохоронних та судових органів щодо кваліфікації групових злочинів. Результати дослідження впроваджено в діяльність слідчого управління УМВС України в Херсонській області (акт впровадження від 09.10.2009 р.);

- *навчальному процесі* – при викладанні курсу «Кримінальне право України», а також при підготовці підручників і навчальних посібників з кримінально-правових дисциплін. Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ, а також Херсонського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ (акти впровадження від 06.10.2009 р. та 09.10.2009 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися на п'яти міжнародних та одній міжвузівській науково-практичній конференціях, а саме: «Шості осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2007 р.), «Треті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 2007 р.), «Четверті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 2008 р.), «Проблеми теорії і практики застосування норм права у кримінальному судочинстві» (м. Херсон, 2008 р.), «Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки», (м. Дніпропетровськ, 2009 р.), «Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини Чемпіонату Європи

з футболу» (м. Львів, 2009 р.), а також були обговорені на засіданнях кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Херсонського юридичного інституту ХНУВС.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були викладені у чотирьох наукових статтях, опублікованих у виданнях, визначених ВАК України як фахові з юридичних наук, та п'яти тезах доповідей.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, з яких основний текст – 185 сторінок, додатки – 33 сторінки, список використаних джерел (241 найменування) – 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказується на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначаються мета, завдання дослідження, його об'єкт, предмет, використані методи, нормативна та емпірична основи; формулюються основні теоретичні положення, які обумовлюють наукову новизну, визначається практичне значення одержаних результатів та їх апробація.

Розділ 1. “Поняття та соціальна обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за групові злочини” складається з п'яти підрозділів.

У *підрозділі 1.1. “Вчинення злочину групою осіб без попередньої змови”* розглянуто кількісні та якісні ознаки групи осіб без попередньої змови, з'ясовано їхній зміст та окреслено напрями удосконалення нормативного визначення цієї групи. Зокрема, доведено, що: а) поняття співучасті у злочині, закріплене в ст. 26 КК України, унеможливує кваліфікацію злочину як вчиненого групою осіб у випадках, коли лише одна особа наділена ознаками суб'єкта та підлягає кримінальній відповідальності, а тому у ч. 1 ст. 28 КК України слід застосовувати термін «суб'єкти» при визначенні вимог, яким повинні відповідати учасники такої групи; б) визначення співвиконавцем злочину особи, яка безпосередньо не вчиняла його, а для реалізації свого злочинного наміру використала інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за вчинене, призводить до колізії з кримінально-правовими нормами про співучасть.

Проаналізувавши думку вчених щодо напрямів вирішення питання нормативного визначення поняття виконавця (співвиконавця) злочину в кримінальному законодавстві України, а також деяких зарубіжних країн, дисертант викладає власну позицію щодо необхідності виділення в окрему

кримінально-правову норму положення про опосередковане виконання злочину. Обґрунтовано необхідність доповнення розділу IV Загальної частини КК України нормою «опосередковане виконання злочину», в якій слід надати таке його визначення: «особа, яка безпосередньо не вчиняла злочин, а для реалізації свого злочинного наміру використала інших осіб, що відповідно до кримінального законодавства не підлягають відповідальності за вчинене, несе кримінальну відповідальність за злочин». Оскільки йдеться про вчинення злочину поза співучастю, то особа, яка вчиняє таке посягання, є не виконавцем (співвиконавцем), а особою, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єктом злочину). Акцентовано увагу на тому, що факт вчинення злочину групою осіб без попередньої змови у випадках, коли це спеціально не передбачено статтею Особливої частини КК України, залишився поза увагою законодавця в ст. 67 цього ж Кодексу, на відміну від злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб. Доведено, що на практиці мають місце випадки вчинення групою осіб без попередньої змови злочинів, кваліфікуючі ознаки яких не передбачені у відповідних статтях, а тому запропоновано визнати вчинення злочину групою осіб обставиною, що обтяжує покарання.

У підрозділі 1.2. *“Вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою”* проаналізовано законодавче визначення цієї форми співучасті в КК України, а також у кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн. Доведено, що на практиці мають місце випадки вчинення за попередньою змовою групою осіб злочинів, в статтях про які, за відсутності відповідної кваліфікуючої ознаки, передбачено його вчинення у менш суспільно небезпечній формі співучасті – групі без попередньої змови. Обґрунтовано, що згідно з чинним законодавством України про кримінальну відповідальність формулювання кваліфікації таких злочинних діянь, як «вчинення злочину групою осіб», не може ані охоплювати поняття «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб», ані представляти їх в Особливій частині КК України. Тому запропоновано надати роз'яснення терміна «група осіб» в Загальній частині КК України як ознаки, що характеризує вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою або без такої, якщо інше не передбачено в статті Особливої частини цього Кодексу. Зокрема, автор пропонує доповнити ст. 28 КК України приміткою, в якій слід надати визначення терміна «група осіб».

Досліджено слідчу та судову практику щодо кваліфікації злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, як у співвиконавстві, так і з розподілом кримінально значущих ролей між співучасниками. Встановлено, що відсутність у ч. 2 ст. 28 КК України визначення законодавцем характеру виконуваних співучасниками ролей обумовила суперечливе вирішення даного питання на практиці. Звернення до історичного та зарубіжного досвіду кримінально-правового визначення поняття групи осіб за попередньою змовою, аналізу слідчої та судової практики дало можливість: а) довести, що поняття

злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, не можна обмежувати лише співвиконавством; б) обґрунтувати пропозицію на законодавчому рівні закріпити положення про те, що злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька суб'єктів злочину (два або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення, незалежно від характеру виконуваних ними кримінально значущих ролей. Необхідність такої зміни підтримали 61,7 % опитаних працівників органів внутрішніх справ і суду.

У підрозділі 1.3. *“Організована злочинна група”* досліджено визначення цієї дефініції з точки зору історичного та порівняльного аналізу ознак злочину, вчиненого організованою групою, в законодавстві про кримінальну відповідальність України та окремих зарубіжних країн, а також зважаючи на результати вибіркового вивчення матеріалів кримінальних справ про злочини цієї категорії.

У результаті порівняльного аналізу визначення поняття організованої групи в ч. 3 ст. 28 КК України та п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23.12.2005 р. *«Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями»* виокремлено додаткові ознаки зазначеної форми співучасті, які стосуються, по-перше, особливостей вчинення самого злочину, а по-друге – змісту поняття *«організована група»*. Акцентовано увагу на тому, що визначення ознаки організованої групи *«стійкість»* має оціночний характер і тому не відповідає вимозі нормативної чіткості. Доведено та додатково аргументовано, що: а) саме загальна мета у нерозривному зв'язку з об'єктивними можливостями групи дозволяє їй набувати організованості та забезпечує реальну можливість проводити довготривалу злочинну діяльність; б) не завжди всі учасники організованої групи обізнані з планом вчинення злочинів, а тому запропоновано відмовитися від зазначених вище ознак у законодавчому визначенні поняття злочину, вчиненого організованою злочинною групою.

На підставі проведеного аналізу наукової літератури, матеріалів кримінальних справ, законодавства України про кримінальну відповідальність, а також низки зарубіжних країн в частині визначення поняття організованої групи запропоновано вважати злочин вчиненим організованою групою, якщо в його підготовці або вчиненні брали участь декілька суб'єктів злочину (три або більше), які попередньо домовилися про спільне вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом, із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану.

У підрозділі 1.4. *“Злочинна організація”* висвітлено історію виникнення, формування та подальшого розвитку норм про кримінальну відповідальність за злочини, вчинені злочинними організаціями, у вітчизняному кримінальному законодавстві, а також деяких зарубіжних країн, розглянуто кількісні та якісні

ознаки злочинної організації, з'ясовано їхній зміст. Проаналізовано правозастосовчу практику судових та правоохоронних органів України.

Вибіркове вивчення архівних матеріалів кримінальних справ про злочини, вчинені злочинними організаціями, свідчить про те, що організатор, як правило, безпосередньо не вчиняє дії, передбачені у статті Особливої частини КК України, що обумовило необхідність поставити питання про доцільність конкретизації мети створення такого об'єднання з урахуванням особливостей виконуваних його учасниками кримінально значущих ролей. Досліджено проблемні питання кваліфікації злочинів, вчинених злочинними організаціями. Встановлено, що залишається й досі невирішеним питання щодо однозначного доктринального тлумачення норм ч. 4 ст. 28 КК України та ст.ст. 255, 257, 258³ КК України щодо визначення мінімальної кількості злочинів, які вчинили або мають на меті вчинити члени угруповання для визнання останнього злочинною організацією. Дослідивши та проаналізувавши думку вчених про те, вчинення одного або двох злочинів є мінімальною кількісною ознакою мети створення злочинної організації, автор дійшов висновку, що більш обґрунтованою є перша з названих вище позицій, яка, з огляду на універсальний характер кримінально-правових норм Загальної частини КК України, потребує закріплення в ч. 4 ст. 28 КК України. Запропоновано законодавчо визнати метою створення злочинної організації вчинення тяжкого (тяжких) або особливо тяжкого (тяжких) злочину (злочинів) учасниками цієї організації. Зазначене положення підтримали 72 % опитаних працівників органів внутрішніх справ і суду.

У підрозділі 1.5. *“Злочинні дії натовпу”* на підставі історичного дослідження законодавства України про кримінальну відповідальність за масові заворушення, практики його застосування, а також порівняльного аналізу кодексів деяких зарубіжних країн розкрито сучасне розуміння сутності та ознак злочинних дій натовпу, а також визначено напрями удосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за масові заворушення. Зокрема, доведено, що: а) підвищену суспільну небезпечність ролі організатора масових заворушень, порівняно з учасниками, слід враховувати при законодавчому визначенні для них розміру покарання шляхом виділення з ч. 1 ст. 294 КК України положення про криміналізацію дій його учасників в окрему кримінально-правову норму, в санкції якої варто перебачити нижчу межу розміру покарання; б) у кримінально-правовій характеристиці діяння учасника масових заворушень слід відмовитися від ознаки «активна», запропоновано нормативно визначити участь у масових заворушеннях як безпосереднє вчинення насильства над особою, погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель або споруд, насильницького виселення громадян, опору представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що

використовуються як зброя. Цю пропозицію підтримало 62,5 % опитаних працівників органів внутрішніх справ і суду.

Розділ 2. “Особливості кримінальної відповідальності за групові злочини” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *“Кримінальна відповідальність співучасників”* проведено дослідження історії виникнення, формування та подальшого розвитку норм про кримінальну відповідальність за групові злочини, що дозволило пояснити причини їх сучасного стану, констатувати джерело їхньої прогресивності, а також оцінити існуючі теорії кримінального права щодо питання, яке розглядається, та запропонувати нові підходи до його вирішення. Зокрема, обґрунтовано пропозицію враховувати історичний досвід індивідуалізації відповідальності учасників групового злочину в залежності від виду співучасті при розробленні сучасної моделі визначення виду та розміру покарання для співучасників.

Проаналізовано межі кримінальної відповідальності співучасників у випадку добровільної відмови будь-кого з них від доведення злочину до кінця згідно з чинним КК України, кримінальним законодавством низки зарубіжних країн. Досліджено теорії умовного та безумовного звільнення від кримінальної відповідальності, представлені в науці кримінального права, з яких найбільш обґрунтованою, на думку дисертанта, є визнання добровільної відмови від доведення злочину до кінця самостійною підставою звільнення від відповідальності. Акцентовано увагу на тому, що при добровільній відмові співучасників слід враховувати особливості групового злочину та передбачити додаткові умови звільнення суб'єкта такого злочину від кримінальної відповідальності. Доведено, що основним критерієм при визначенні достатності підстав для звільнення організатора та підбурювача від кримінальної відповідальності повинно бути не тільки своєчасне повідомлення про злочин, а саме прагнення відвернути наслідки своєї діяльності, яке знайшло своє підтвердження. Проаналізувавши форми пособництва за ознакою інтелектуального сприяння, автор дійшов висновку про те, що така діяльність, знаходячи свій вираз у психічному впливі на свідомість і волю виконавця, значною мірою є схожою з діями організатора та підбурювача, а тому інтелектуальний пособник повинен відвернути злочин, щоб нейтралізувати результат своїх зусиль щодо зміцнення умислу виконавця.

Звертається увага на те, що дії, які належать до фізичного пособництва, сприяють виконанню об'єктивної сторони злочину, а тому ненадання пособником засобів чи знарядь злочину або відсутність усунення перешкод вчиненню злочину нівелюють причинний зв'язок між діями виконавця та попередньою діяльністю фізичного пособника, якщо посягання все ж таки було доведено до кінця без допомоги останнього. В подальшому це дало можливість обґрунтувати положення про те, що умови звільнення від кримінальної

відповідальності при добровільній відмові фізичного та інтелектуального пособника слід розмежувати, вказавши на те, що для останнього відвернення злочину є обов'язковою умовою звільнення від відповідальності.

Підрозділ 2.2. “Кримінальна відповідальність за причетність до злочину” присвячено дослідженню кримінально-правової сутності причетності як приєднання до злочинної діяльності виконавця після вчинення ним злочинного діяння, а також практики органів внутрішніх справ і судів у справах про злочини, передбачені ст.ст. 198 та 396 КК України. Вивчення історичних аспектів національного кримінального законодавства та зарубіжного кримінально-правового досвіду, дослідження практики застосування законодавства України про кримінальну відповідальність за причетність до злочину дозволило обґрунтувати пропозицію про віднесення такого приєднання до співучасті у злочині у випадках, коли воно сприяє його вчиненню, зокрема, у разі систематичного приховування одного й того самого злочинця, знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, або придбання чи збуту таких предметів особою, яка усвідомлювала, що це надає можливість виконавцю злочину розраховувати й надалі на таке сприяння, причому злочинець розраховував на таке сприяння. Це положення підтримали 48,7 % опитаних працівників органів внутрішніх справ і суду.

У підрозділі 2.3. “Покарання за групові злочини” розглядається судова практика застосування положень законодавства України про кримінальну відповідальність, які регламентують призначення покарання за злочини, вчинені у співучасті, а також аналогічні норми зарубіжного законодавства. Обґрунтовано положення про те, що є потреба в єдиній законодавчій моделі щодо вирішення питання про розмір покарання, що призначається співучасникам. Так, запропоновано при призначенні покарання співучасникам злочину виходити з суспільної небезпечності видів співучасті. Автор науково обґрунтовує необхідність законодавчо визначити, що: а) мінімальна пропорція розміру основного покарання, котру може бути призначено організатору злочину, встановлюється на рівні 3/4 від найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини КК України і; б) пособнику злочину призначається більш м'яке покарання, ніж його виконавцю. Проаналізувавши сучасні тенденції розвитку вітчизняного та зарубіжного кримінального законодавства в умовах поступового інституціонального запровадження відновного правосуддя, аргументовано необхідність змін правових норм, що стосуються умов надзвичайного пом'якшення покарання для співучасників злочину.

З огляду на викладене, доведено неприпустимість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачене відповідною статтею Особливої частини КК України для організатора, а також акцентовано увагу на потребі у створенні нових обов'язкових умов для застосування надзвичайного пом'якшення

покарання стосовно інших співучасників. Зокрема, запропоновано включити до їх переліку в ст. 69 КК України такі, як добровільне та ефективне сприяння розкриттю та розслідуванню злочину, вчиненого групою осіб, а також укладання та виконання договору про примирення.

Проаналізувавши матеріали кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, а також дослідивши думку вчених щодо значимості застосування щодо їх учасників покарання у виді конфіскації майна, запропоновано закріпити в законодавстві України про кримінальну відповідальність можливість призначати покарання у виді конфіскації майна у разі вчинення організованою групою чи злочинною організацією будь-яких тяжких та особливо тяжких злочинів.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано низку теоретичних узагальнень та здійснено нове вирішення наукового завдання щодо комплексного дослідження кримінальної відповідальності за групові злочини, на підставі чого отримано нові науково обґрунтовані висновки, до основних із яких належать такі:

1. На основі комплексного аналізу стану наукової розробленості проблеми групового злочину в теорії кримінального права визначено його поняття, яке запропоновано закріпити в ст. 28 КК України. Так, під *груповим злочином* слід розуміти злочин, вчинений групою осіб без попередньої змови, за попередньою змовою, організованою групою чи злочинною організацією, якщо інше не передбачено в статті (частині статті) Особливої частини цього кодексу. Це надасть можливість у межах кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину групою осіб» охопити вчинення злочину у будь-якій формі співучасті. Крім того, враховуючи, що поняття співучасті у злочині є родовим для всіх її форм, дисертантом запропоновано змінити назву ст. 28 КК України на нову, а саме: «вчинення злочину групою осіб (форми співучасті)».

2. Досліджено зміст та ознаки видів групового злочину, передбачені в ст. 28 КК України. Удосконалено визначення поняття злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, без попередньої змови, організованою групою та злочинною організацією, завдяки конкретизації в тексті відповідних частин цієї статті термінів «співвиконавці» та «особи», а також розкриттю та смислового роз'ясненню кримінально-правових ознак організованих злочинних угруповань. Крім того, обґрунтовано теоретичний підхід щодо визнання груповим злочину, вчиненого за попередньою змовою з розподілом між співучасниками кримінально значущих ролей.

З урахуванням попередніх висновків запропоновано нову редакцію ст. 28 КК України:

«Стаття 28. Вчинення злочину групою осіб (форми співучасті)

1. Злочин визнається вчиненим групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) суб'єктів злочину, які є його виконавцями, без попередньої змови між собою.

2. Злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька суб'єктів злочину (два або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення, незалежно від характеру виконуваних ними кримінально значущих ролей.

3. Злочин вважається вчиненим організованою групою, якщо в його підготовці або вчиненні брали участь декілька (три або більше) суб'єктів злочину, які попередньо домовилися про спільне вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом, із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану.

4. Злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він вчинений стійким ієрархічним об'єднанням декількох (п'ять і більше) суб'єктів злочину, члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою вчинення тяжкого (тяжких) або особливо тяжкого (тяжких) злочину (злочинів) учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Примітка. Під злочином, вчиненим групою осіб (груповим злочином), слід розуміти злочин, вчинений групою осіб без попередньої змови, за попередньою змовою, організованою групою чи злочинною організацією, якщо інше не передбачено в статті (частині статті) Особливої частини цього кодексу».

3. Здійснено наукове обґрунтування необхідності закріплення в ч. 1 ст. 67 КК України як обставину, що обтяжує покарання, вчинення злочину групою осіб.

4. Обґрунтовано необхідність відокремлення з ч. 2 ст. 27 КК України положення щодо опосередкованого виконання злочину, що не узгоджується з інститутом співучасті та виходить за його межі, закріпивши його у новій, окремій статті розділу IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)» Загальної частини КК України;

5. Доведено, що при визначенні розміру покарання для організаторів і учасників масових заворушень необхідно застосовувати диференційований підхід, зважаючи на суспільну небезпечність їхніх дій. Крім того, враховуючи неконкретизований характер оціночної ознаки «активність» при характеристиці діяння учасника масових заворушень, обґрунтовано необхідність її заміни на

конкретний перелік видів такої діяльності. З урахуванням вищезазначеного запропоновано нову редакцію ст. 294 КК України:

«1. Організація масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

2. Участь у масових заворушеннях, а саме: безпосереднє вчинення насильства над особою, погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель або споруд, насильницького виселення громадян, опору представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони призвели до загибелі людей або до інших тяжких наслідків, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років».

6. На підставі аналізу особливостей призначення покарання за групові злочини, а також історичного та зарубіжного досвіду індивідуалізації відповідальності в залежності від виду співучасників розроблено нову модель вирішення питання про мінімальний розмір основного покарання, що призначається організатору злочину, яку запропоновано закріпити в ч. 4 ст. 68 КК України («Призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті»), виклавши її у такій редакції:

«4. При призначенні покарання співучасникам злочину суд, керуючись положеннями статей 65-67 цього Кодексу, враховує характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні злочину. Строк покарання для організатора групи осіб за попередньою змовою, організованої групи чи злочинної організації не може бути меншим за три чверті максимального строку найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини цього кодексу». Покарання пособнику злочину призначається більш м'яке, ніж його виконавцю.

7. Доведено необхідність доповнення ч. 2 ст. 59 КК України положенням про те, що конфіскація майна встановлюється за вчинення організованою групою чи злочинною організацією будь-яких тяжких та особливо тяжких злочинів.

8. Обґрунтовано необхідність доповнення чинного КК України окремими нормами, спрямованими на визначення додаткових умов надзвичайного пом'якшення покарання, що призначається співучасникам злочину, а саме, запропонована конструкція нової частини ст. 69 КК України:

«3. Учаснику групового злочину, окрім організатора, суд може призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, або не призначати додаткового покарання, що передбачено у санкції статті (частини статті), за умови його добровільного ефективного сприяння розкриттю та розслідуванню злочинів, вчинених групою, укладання та виконання договору про примирення».

9. Досліджено кримінально-правову природу систематичного приховування, а також придбання чи збуту предметів, здобутих злочинним шляхом, яке запропоновано визнати співучастю у злочині, коли воно сприяє його вчиненню. Зокрема, розглянуто систематичне приховування одного й того самого злочинця особою, яка усвідомлювала, що це надає можливість виконавцю злочину розраховувати й надалі на таке сприяння, причому злочинець розраховував на таке сприяння.

10. Обґрунтовано необхідність розмежування умов звільнення від кримінальної відповідальності для інтелектуального та фізичного пособника при добровільній відмові. Автором викладено власну позицію щодо нової редакції ч. 3 ст. 31 КК України, яку пропонується викласти у такій редакції:

«... у разі добровільної відмови організатора, підбурювача чи інтелектуального пособника виконавець підлягає кримінальній відповідальності за готування до злочину або за замах на злочин, залежно від того, на якій із цих стадій його діяння було припинено».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Біла Ю. В. Соціально-психологічний аспект особистості в злочинній групі / Ю. В. Біла // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 2. — С. 88—90.

2. Молчанова Ю. В. Нагальні питання кримінальної відповідальності при добровільній відмові одного зі співучасників злочину / Ю. В. Молчанова // Міліція України. — 2007. — № 2 (116). — С. 11—15.

3. Молчанова Ю. В. Нагальні питання нормативного визначення виконавця (співвиконавця) злочину за кримінальним законодавством України / Ю. В. Молчанова // Міліція України. — 2007. — № 3 (117). — С. 13—16.

4. Біла Ю. В. Проблемні питання кваліфікації злочинів, вчинених групою осіб за попередньою змовою / Ю. В. Біла // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: зб. наук. праць. — 2009. — № 4. — С. 167—175.

5. Біла Ю. В. Проблемні питання нормативного визначення умов звільнення від кримінальної відповідальності при добровільній відмові одного

зі співучасників злочину / Ю. В. Біла // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжн. наук.-практ. конф. «Шості осінні читання», 26-27 жовт. 2007 р. — Хмельницький, 2007. — С. 115—118.

6. Біла Ю. В. Проблемні питання нормативного визначення посереднього вчинення злочину за кримінальним законодавством України / Ю. В. Біла // Визначальні тенденції генезу державності і права : зб. тез міжн. наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі юридичні читання», 23-24 лист. 2007 р. — Миколаїв, 2007. — С. 356—359.

7. Біла Ю. В. Проблемні питання застосування кримінального законодавства при кваліфікації злочинів, вчинених організованими злочинними групами / Ю. В. Біла // Сучасний вимір держави та права : зб. тез міжн. наук.-практ. конф. «Четверті Прибузькі юридичні читання», 28-29 лист. 2008 р. — Миколаїв, 2008. — С. 225—227.

8. Біла Ю. В. Проблемні питання кримінальної відповідальності за активну участь у масових заворушеннях за законодавством України / Ю. В. Біла // Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу : міжн. наук.-практ. конф., 20 лист. 2009 р. : тези доп. — Львів, 2009. — С. 46—50.

9. Біла Ю. В. Нагальні питання кваліфікації злочинів, вчинених групою осіб / Ю. В. Біла // Проблеми теорії і практики застосування норм права у кримінальному судочинстві : міжвуз. наук.-практ. конф. 25 трав. 2008 р. : тези доп. — Херсон, 2008. — С. 25—26.

АНОТАЦІЇ

Біла Ю.В. Кримінальна відповідальність за групові злочини. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2009.

Дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень кримінальної відповідальності за групові злочини.

У роботі сформульовано низку теоретичних узагальнень та здійснено нове вирішення наукового завдання, що полягає в комплексній та системній розробці загальнотеоретичних положень щодо конкретизації питань кримінальної відповідальності за групові злочини.

Обґрунтовано теоретичний підхід щодо визнання груповим злочину, вчиненого групою осіб без попередньої змови, за попередньою змовою, незалежно від характеру виконуваних співучасниками кримінально значущих

ролей, організованою групою чи злочинною організацією, якщо інше не передбачено в статті (частині статті) Особливої частини КК України.

Досліджено особливості кримінальної відповідальності за активну участь у масових заворушеннях. Доведена потреба диференціювати розмір покарання для їх організаторів та учасників.

Запропоновано нову законодавчу модель призначення покарання за групові злочини в залежності від виду співучасників.

Сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення норм законодавства України про кримінальну відповідальність в частині визначення поняття групового злочину, його видів, а також призначення покарання співучасникам.

Ключові слова: співучасть, груповий злочин, група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група, злочинна організація, масові заворушення.

Белая Ю.В. Уголовная ответственность за групповые преступления. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Днепропетровск, 2009.

Диссертация является одним из первых комплексных монографических исследований уголовной ответственности за групповые преступления. Рассмотрены содержание и признаки видов группового преступления, предусмотренные в Уголовном кодексе Украины. Автор излагает собственную позицию касательно усовершенствования определения понятия преступления, совершенного без предварительного сговора группой лиц, по предварительному сговору, организованной группой, а также преступной организацией. Предложено конкретизировать в тексте уголовно-правовой нормы, определяющей указанные виды группового преступления, термины «соисполнители» и «лица» в соответствии с субъективными признаками соучастия.

На основании исследования доказано и обосновано, что в Общей части Уголовного кодекса Украины необходимо закрепить положение о групповом преступлении, а именно, что преступление считается совершенным группой лиц, если оно совершено группой лиц без предварительного сговора, по предварительному сговору, организованной группой или преступной организацией, если иное не предусмотрено в статье (части статьи) Особенной части этого кодекса.

Рассмотрено содержание и признаки видов группового преступления, которые определены в Уголовном кодексе Украины в качестве форм соучастия.

Исследована история уголовной ответственности лиц за массовые беспорядки в соответствии с законодательством Украины, а также ряда зарубежных стран. Доказана необходимость дифференцирования размера наказания для организаторов и участников массовых беспорядков.

Проведено историческое исследование возникновения, формирования и развития норм об уголовной ответственности за групповые преступления. Осуществлен анализ отечественной судебной практики по делам о групповых преступлениях. В работе исследуется иностранный уголовно-правовой опыт индивидуализации наказания для участников групповых преступлений в зависимости от формы соучастия. На основе проведенного исследования разработана новая модель назначения наказания участникам группового преступления в зависимости от вида соучастия. Особое внимание уделяется рассмотрению проблемных вопросов квалификации групповых преступлений и назначения наказания соучастникам.

Исследованы современные тенденции развития уголовного права в условиях современного институционального внедрения восстановительного правосудия в Украине. Предложены новые условия чрезвычайного смягчения наказания соучастникам преступления.

Разработаны предложения, которые направлены на усовершенствование законодательства Украины об уголовной ответственности в части определения понятия группового преступления, его видов, а также назначения наказания соучастникам.

Ключевые слова: соучастие, групповое преступление, группа лиц, группа лиц по предварительному сговору, организованная группа, преступная организация, массовые беспорядки.

Bila Yu.V. Criminal responsibility for group crimes. – Manuscript.

The thesis is for law candidate degree on speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – The Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs. – Dnipropetrovs'k, 2010.

The thesis is devoted to the problems of criminal responsibility for group crimes. The lexical evolution of the word “group”, the origin of the definition of “criminal group”, the historical-legal aspect of the development of legal terms regulating responsibility for the commitment of group crimes are researched.

On the base of a complex research, the essence of the types of group crimes fixed in the Criminal Code of Ukraine and in the criminal legislations of some foreign countries are exposed.

The essence and particularities of the criminal crowd are researched from the point of view of social psychology, history of criminal responsibility of people for mass riots according to the national legislation and to the legislations of some foreign countries.

A special attention is paid to the solution of problematic questions of qualification of group crimes and application of punishment to the accomplices.

The propositions about further improvement of corresponding norms of the legislation of Ukraine about criminal responsibility in the part defining the notion of group crime, its types and application of punishment to the accomplices are formulated.

***Key words:** complicity, group crime, group of people, group of people in preliminary agreement, organized group, criminal organization, mass riots.*

Відповідальний за випуск –
кандидат юридичних наук, доцент *С.А. Шалгунова*

Підп. до друку 21.12.2009 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. – RISO.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Замовлення А-89.

Редакційно-видавничий відділ ДДУВС
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26